Առաջին տողին մէջ ստիպուած է "զիւրը անդամ մը նկատել. չորրորդ տողին մէջ "ննդութեան նշան,ը ստիպուած է երկու անդամներու վերածել. հինգերորդ տողին մէջ "մերկացաւ յինքենէ„ բառախումբը երկուքի բաժներէ "մերկացաւ | յինքենէ | „ եւ այսպէս անշնշտ "յինքենէ„ին շնշտ մը տալ ստիպուած է. մինչ յաջորդ տողին մէջ "արկաւ զիւրեաւ,ը մէկ անդամ ըրած է, "զիւրեաւ,ին զլանալով շեշտը զոր անոր հաւասարն եղող "յինքենէ,ին շնորհած էր։

Հ. Սահակեան կը կարծէ թէ "հայ եկեղեցականքանասաստեղծութեանց գեղեցկագոյն,ին, "Ընձինք Նուիրեալք„ին տանց առաջին երեք տողերը երեք ամանակով կամ անդամով են, վերջին տողը՝ երկու անդամով։ Սակայն ինչ որ իրրեւ երկու անդամ յօրինուած է, չի կրնար երեք անդամի բաժնուիլ առանց բռնաբարութեան, եւ Հ. Սահակեան ստիպուած է շատ տեղ այդ բռնաբարութիւն ի գործ դնել։ Դէպ պիտի դնեմ անդամատութեան զիւրը կերպը, յետոյ՝ զիմը։

Ըստ Հ. Սահակեանի —

Ընձինք | Նուիրեալք | զիրոյն Քրիստոսի.
Երկիւղոտք | Նահատակք | եւ կուսանք իմատուք.
Ի պարծանս յեր | Քրիստոսեալ | տնէ
Մայր Սիոն | գոտեւորեան իւրովք։

Արժան է հարցնել թէ, քանի որ ամեն ամանակ կամ անդամ խօսքի որոշ մաս մը կազմէ եւ իրմէ վերջ պզտիկ դադար մը կ'ենթադրէ, ի՞նչ պատշաճութիւն, ի՞նչ բնական պէտք կայ ածականին՝ ու իր գոյականին միջեւ դադար մը դնել, եւ ըսել "ընձինք | Նուիրեալք„ կամ "երկնաւոր | Նահատակք„ եւ անմիջապէս յետոյ ինչո՞ւ "կուսանք իմատուք,ը մէկ անդամ համարիլ։ Ինչո՞ւ ըսենք "տնէ | մայր Սիոն |„ փոխանակ ըսելու "տնէ մայր Սիոն„։ Ահա թէ ինչպէս, ըստ իս, պէտք է բաժնել այդ համարին իւրաքանչիւր տողը երկու անդամի.

Ընձինք Նուիրեալք | զիրոյն Քրիստոսի,
Երկիւղոտք Նահատակք | եւ կուսանք իմատուք.
Ի պարծանս յեր | Քրիստոսեալ՝
Տնէ մայր Սիոն | գոտեւորեան իւրովք։

(Շարունակելի.) Մ. Ս. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Իսեր Ի Ս ՉԵՌՆԵՐԱՒՈՒՆ ԼԾՕՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Տիմոթէոս կուզի հակաճառութեան մէջ կայ կողղանալ ձեւով բառ մը, որ կը նշանակէ "խաղաղանալ, հանդարտիլ„. — "Եւ ի վերայ մկանանց ծովու ճեմեալ՝ ոտիցն ոչ գնացեալոց, իսկ զկոհակսն այտմանս վերաստատելով մրրիկն կաղղանալ„ (Տիմ. էջ 93)։ Կրնայինք կարծել որ այս բառը սխալ գրչութիւն մը ըլլայ՝ փոխանակ հմանիչ խաղղանալ ձեւին։ Բայց այս կասկածը ի զուր է։ Հայերէնի մէջ ունինք կողղ "գաղանի որջ„ Փիլ. Խոր. լաստ. կաղղանի "որջերու նման ծածուկ տեղեր„ լաստ. կողղոցեալ "ծածուկ տեղ նստած, որջացեալ„ Փիլ. Լիւս., որոնց հետ նոյն է Տիմոթէոսի կողղանալ "հանդարտիլ„ ձեւը։ Նշանակութեան կողմէ ճիշտ միւնոյն համեմատութիւնը կը գտնենք գոգոյ "որջ„ եւ գոգոյեալ "հանդարտիլ„ բառերուն մէջ։

Այսպէսով ուրեմն կողղանալ եւ խաղղանալ լծորդ բառեր են։ Ի եւ ձայներուն լծորդութեան համար ուրիշ օրինակներ են.

Մարդեմ՝ն "ճահճոտ տեղ, թաց մարգագետին„ Ջենոբ. եւ մարդեալ "նոյն նշանակութեամբ„ Ճառընտ. Յայսմ. արմատական ձեւերն են հաի կամ հալ "թացութիւն, խոնաւութիւն„ նշանակութեամբ։

Խեղեպ "կեղեւ, պատեան„ Անան. գիր. էջ 38, վրդն. երգ. Երզն. ոտ. երկն. եւ կեղեպ "կեղեւ, պատուղի կամ հաւկիթի կեղեւ„. գործածական է միայն գաւառականներուն մէջ. սակայն գաւչկ ասկէ անբաժան ըլլան կեղեւ "սեղմել, զսպել, ամփոփել„ Ոսկ. երբ. կեղեպ "ամփոփ, զուսպ, սեղմած„ Առձ. բառ.։ — Ուրիշ է կեղեկ, կեղոկ, կոշոկ, կշոկ, կշ, կշ "կեղեւ„ վեցօր. Նոր. երգ. երկն. մոթ. Ոսկիփ. կեղեկեալ, կոշոկեալ "կեղեւեալ„ փիլ. Նխ. Նանն. որմէ փոխառեալ է գաղղիայ. գաղղ. pōčāq կամ գաղղ. pōbāq "պատուղի կեղեւ կամ մորթ։„

Խոխոզ "ահաւոր, խրոխտ (ձայնով) "Պատմ. աղեքս. (մէկ անգամ) եւ յոխոզ "մեծամիտ, հպարտ„, որ թէեւ առանձին գործածուած չէ, բայց կը գտնուի յոխոզութիւն "մեծաբան, գոռոզ„, յոխոզանալ, յոխոզել, յոխոզիլ եւն բառերուն մէջ։

Պոխ "երկիւղ, վախ„ այս արմատէն են պոխել "սաստիկ վախնալ. ա. մկ. զ. 10. Ոսկ. եւ. պոխուն "վախ, երկիւղ„ փիլ. լիւս. պոխել "վախնալ„ Ոսկ. եւ. պոխեցուցանել "սոսկացնել„ Ոսկ. մ. բ. 8 եւ եւ. պոխանալ, պոխիլ Առձ. Բառ. եւ պոխնալ "վախնալ, ապշիլ, սարսափիլ բ. մկ. ը. 16, ժե. 23. Ագաթ. պոխեցուցանել Փիլ. եւ. պոխիլ իմ. ժէ. 14, Ոսկ. երբ. ա. Եւագր. Եփր. օրին։

Խոսոխ "կափարիչ„ Բ. թագ. ժէ. 19. Վեցօր. խոսանել "գոցել„ Եղ. քա. 33. Սերեր. խոսուցանել Շնորհ. նաեւ խոսանել, խոսուցանել եւ խոսիլ "խուսիլ„ Մոթ. իե. 6. Ոսկ. յհ. բ. 17. Ղեւոնգ. խոսուցանել "գոցել. Սգր. եւն։

digitised by A.R.A.R.@

խոնարհել "խոնարհել, խոյթել, խոթել" Միք. գ. 5. Օր. բ. 15. եւ յոնարհել "կծել, խոնարհել" ա. մկ. թ. 8. յծել Ոկ. յհ. ա. 8. եկն. եւն։

Խչե "մանր քարի կտրատանք." Ագբ. Խ-ուբ Սիր. իր. 21. Խեթայ "քարէ" ճարտար. եւ կիսի կամ կոտ "կարծր եւ փայլուն քար մը մարմարիոն" Ոկ. փիլիպ. ժ. Յայտ. ժբ. 13. Խոր. բ. 32. յեթայ "քարեղէն" Յհ. բ. 6. Երդ. է. 15 եւն։

Խընել կամ Խընլել, Խիընլել, Խիընլել, Խընլեայ, Խիընլել, Խընլեայ "խեցեմորթ անասուններ" վեցոր. երգ. Մխ. առ Բրա. ընչ. եւ կոյնչ "խխունջ" Հին Հայկ. եւ Նոռ. բառ. վերջինը միայն գաւառականներու մէջ։

Խառն "չուան" Ագաթ. Պատ. վր. Խառնել "չուանով կապել" Ոկ. մ. ա. 20. բ. 26. Խառնանիլ "չուանով քաշած" գ. մկ. գ. 7. (սանդ արմատն է Խառ "ոլորք.). եւ կոտ "հատ չուան" վրք. Հց. զ եւ ժա։

Պ-ոդ-ոնել "ծարաւով այրիլ." մեկ անգամ կը գործածէ Պիտ. "Անապակին զայլ մնասուր փոքրոխին առ հասարակ պատքեցուցեալ՝ անշափ ջերմութեամբն պապակեալ." հմմտ. գոդոնիլ "ծարաւէն այրիլ" Ղկ. ժ. 24, 25. առաջինը կրնայ սխալ գրչութիւն մը ըլլալ, բայց կրնայ նաեւ ի եւ ի ձայներու լծորդութեամբ մեկնուիլ։

Խոյոտ "ցնծալ, կայտառիլ, ուրախանալ" Ագր. Ոկ. եւ յոյնիլ "ցատկտուել, ուրախ ցատկրտուել, խաղալ" Ագր. յոյոտել, յոյոտալ "ուրախ վազվզուել, եռալ ջեռալ" Ագր. Ագաթ. յոյոտ "աշխոյժ, եռանդուն" Ագր. յոյոտանալ "խոյացող" Ոկ. յհ. ա. 31։

Խեղ "կաղ, ծռած, պակասաւոր" Ագր. Ոկ. յհ. ա. 21. Խեղանդամ Մանգ. Խեղել Ոկ. ես. եւ մ. եւ լեղ "թիւր, ծուռ, թերի, խմաստով՝ գործածուած միայն լեղ-լոյծ "կասկածելի, խիթալի, երկբայական" Յհ. իմ. Շնորհ. լեղ-լոյծ։ Սերբ. լեղ-լոյծել լմր. Նիւ. լեղ-լոյծելի փիլ. բառերուն մէջ։ Այս վերջիններուն արմատը լեղ՝ նոյն է լղ բառին հետ, ինչպէս կը ցուցնեն լղ-լոյծ Մծբ. Նար. լղ լոյծելի Ոկ. ա. կոր. ձեւերը։ Կ-ղ չի գործածուիր միայն "ոտքով կաղ" նշանակութեամբ, այլ. հին լեզուին մէջ առ. հասարակ "պակասաւոր" իմաստն ունի. ինչպէս "լեզուավ կաղ" Եփր. Ծդկ. Ոկ. մ ա. 17. "կաղ բարբառ" փիլ. "կաղ խօսք" Ոկեփ. եւն։ Այսպէսով կղ եւ խեղ ձեւերուն մէջ նշանակութեան տարբերութիւն չկայ։ Մեզի ի նպաստ են նաեւ վրաց. փոխառեալ ելբէ- "կաղ, դիւրաբեկ" "կաղալ" բառերը՝ որոնք թէեւ լեղ արմատաձեւն ունին, բայց "կաղ" նշանակութիւնը կը ցուցնեն, այսպէսով երկուքին մէջին օղակը ձեւանալով։ Հայ. խեղ ձեւէն փոխառեալ է վրաց. խել "խնդիր, կասակի", իելբէ- "խնդրութիւն, յիմարութիւն," որոնց նշանակութեան փոփոխութիւնը ճիշտ այնպէս է ինչպէս վանի բարբառով ծռա "խնդիր"։

Ի եւ ի ձայներուն լծորդութիւնը այս ձեւով հաստատելէ ետք, կրնանք գայն գործածել մեր սուտ պարանական հետազօտութեանց մէջ. եթէ կային գժուարութիւններ ի-ի տեղ ի կամ ի-ի տեղ ի ձայնը գտնելով՝ կրնանք այժմ այս դժուարութիւնները վերցուն համարել. կրնանք նոյնպէս առաջարկել նոր սուտ գաբանութիւններ՝ ի-ի եւ ի-ի լծորդութեան վրայ հիմնուած։ Կը քանամ տալ այս առթիւ առաջին օրինակները.

1. Կ-ցին. փոխառեալ է ասոր. χassinā բառէն (Հիւզ. էջ 307). սակիս միակ օրինակն է ուր ասորի ի-ին դէմ ի կը հանէ. բայց պարզապէս չէ այժմ, ի եւ ի ձայներուն լծորդութեան տեսակէտով։

2. Խնդի "հողէ ման. տարբեր չէ վրաց. ինչի "կաւ, դեխ, բրուտի կաւ, կաւէ ման հոց եփելու համար։

3. Խոնիոր "խոզի ձագ" Եւս. գր. անշուշտ կազմուած է խոն "խոզ" եւ իոր "ձագ" (հմմտ. կոր-իւն) բառերէն. խոն չէ խոշ բառը, այլ նոյն է յոն-ն "խոզ" ձեւին հետ, որմէ փոխառեալ են վրաց. գոնի, թուշ. գոն, լազ. ղենի "խոզ, խոճկոր"։

4. Տիեղ "ձեւ, անկարգ, տգեղ. Ոկ. ես երբ. Փարպ. ո բայսասկանով կազմուած բառ մ'է եւ կ'ենթադրէ խեղ "ձեւ" արմատը, որ առանձին գործածուած չէ. սակիս մեր լեղ բառն է, որ նախապէս կը նշանակէր "ձեւ." այս նշանակութիւնը կը գտնենք լեղ-ո ի լեղ- "գանազան ձեւերով", գարձուածին մէջ. այնուհետեւ լեղ բառը ստացաւ ածականաբար "ձեւացեալ, շինծու, սուտ" նշանակութիւնը։

5. Խաւեպ "սափոր, խեցեղէն ման մը" Ոկ. ես. կրնայ ծագած ըլլալ է-ս բառէն։

Նոր-Նախիջեւան, 1908 Հոկտ. 26։

ՀՐԱՉԵՒՑ ԱՇ ՌԻԵՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆԱԿԱՆ — Բժիշկ Պօղոս Զօնրապեան. 129։

ԳՐԱԿԱՆ — Ռուսահայոց նորագոյն քանասաստեղծները. 135։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ — Կիւրին կաթողիկոս Վրաց. 141։

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ — Հայերէն նոր բառեր Տիմոթէոս Կուզի հակամտութեան մէջ. 148։

ԹՂԹԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ — Տեղեկութիւններ Կարս նահանգի Հայ-կաթոլիկ ժողովրդէն մասին. 153։

ԼԵԶՎՈՒԵՐԱՆԱԿԱՆ — Սիկայ զաւառաբարբառը. 155։ — Խ եւ Կ ձայներուն լծորդութիւնը. 159։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉ ՅԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՅ

ՎԻԵՆՆԱ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

digitised by A.R.A.R.@